

УДК 394.3:81'282.2=519.5=512.1
DOI 10.35254/bsu/2024.68.02

Ан Вангук
Кыргыз-Түрк «Манас» университети,
Докторант
wangukan@gmail.com

АЛТАЙ ТИЛДЕРИНДЕГИ ОЮНДАРДЫ ЧАГЫЛДЫРГАН ТЕРМИНДЕР

Кыскача мазмуну

Макалада Алтай тил тобундагы түрк тилдери менен корей тилиндеги оюндардын аталыштары лингвомаданият жаатында, илимий изилдөөлөргө таянуу менен Алтай тилдеринин арасында корей тилинин алган орду жана абалын изилдөө аракети жасалды. Алтай тилдеринде сүйлөгөн элдердин улуттук оюндарына байланыштуу терминдердин жана түрк тилдери менен корей тилинин өз ара байланышынын бар же, жок экендигин тактоо максаты коюлду. Макалада оюндар мазмунуна жана ал оюнда колдонулган тилдик каражаттарга, башкы куралдарга карата талдоо жүргүзүлдү. Буга чейинки алтай тил теориясына зор салым кошкон окумуштуулардын эмгектеринен пайдалануу менен маданият багытына да көңүл бурулса маанилүү жыйынтыктарга жетишүү толук мүмкүн. Андыктан бир гана тилдик багыттан эмес маданий өнүктөн да маселеге көз чаптыруу зарыл.

Түйүндүү сөздөр: алтай тил тобу, улуттук оюндар, лингвомаданият, салыштыруу, тил теориясы, эреже, түрк тилдери, корей тили.

Вангук АН
Кыргызско-Турецкий Университет «Манас»,
Докторант
wangukan@gmail.com

ТЕРМИНЫ, ОТРАЖЕННЫЕ В ТРАДИЦИОННЫХ ИГРАХ АЛТАЙСКИХ НАРОДОВ

Аннотация

В статье названия игр на корейском языке с тюркскими языками алтайской языковой группы в области лингвокультуры была предпринята попытка изучить место и положение корейского языка среди алтайских языков на основе научных исследований. Была поставлена цель уточнить, существуют ли термины, связанные с национальными играми народов, говорящих на алтайских языках, и взаимосвязь между тюркскими языками и корейским языком. В статье был проведен анализ содержания игр и языковых средств, используемых в этой игре, а также основных инструментов. Используя труды ученых, внесших большой вклад в теорию алтайского языка, можно добиться значимых результатов, если обратить внимание и на культурное направление. Поэтому необходимо смотреть на проблему не только с языковой, но и с культурной точки зрения.

Ключевые слова: алтайская языковая группа, национальные игры, лингвокультура, сравнение, теория языка, правила, тюркские языки, корейский язык.

Алтай теориясына байланыштуу ой-пикирлер жана көз караштар

Дүйнөдө тилдин качан жана кандайча пайда болгондугу тууралуу так далилдер жок. Болгону ар кандай зарылчылыктардан улам келип чыккандыгы анык. Тил байыркы мезгилдерден бери дүйнөдөгү улуттарды бири-бири менен байланыштырып келген эң маанилүү курал болуп саналат. Мындан улам, улуттар ортосундагы байланыштарды аныктоодо макал-лакаптарды, фразеологизмдерди, пикир алмашуу образдарын жана сүйлөм түзүлүштөрүн кароо керек. Башкача айтканда улуттар ортосундагы жакындыкты, байланышты изилдеп чыгууда өтө чоң ролду ойногон нерсе бул тил экендиги шексиз. Ушунун негизинде маданиятты да байыркы мезгилдерден бүгүнкү күнгө чейинки улуттар ортосундагы байланышты чагылдырган көрсөткүч деп айтууга болот. Мурда изилдөөчүлөр тарабынан көбүнесе көңүл бурулбаган маданият азыркы мезгилде коомчулукка өтө чоң таасирин тийгизип, улуттарды таанытууда активдүү колдонулуп жатат. Төртүнчү төңкөрүш деп Интернет аркылуу дүйнөдөгү кызыккан нерселерибизди карап бири-бирибиз менен маалыматтарды алмашып жатабыз. Тагыраак айтканда аймактык чектөө маанисиз болуп баратат. Ушуга байланыштуу маданияттын өзгөчөлүктөрү да көбөйүп, ар кыл багыттан элдердин кызыгын арттырууда. Маданият жөн гана улуттун мүнөзүн чагылдырбастан, анын тамырын, келип чыгуу тарыхын баяндап берет. Ошондуктан маданияттык жана тилдик өзгөчөлүктөргө таянуу менен улуттар ортосундагы ар кандай мамилелердин тегерегиндеги кандайдыр бир окшоштуктар же айырмачылыктардын болуп-болбогондугу тууралуу талаш-тартыштар жүрүп келет. Адамзат уруулук түзүлүштө жашаган мезгилде тиричилик

кылуу татаалдашкан. Тамакаштарды даярдоо үчүн азык-заттарды жыйноо ж.б. чарбалык жумуштарды аткарууну жеңилдетүүгө болгон зарылчылыктын натыйжасында турмуш-тиричиликке пайдалуу болгон оюндар ойлонуп табылган. Аларды бүгүнкү күнгө чейин өзгөртпөй ойноп келе жатабыз. Оюн – адамзат жашоосундагы эң негизги каалоолордун жана турмуш-тиричиликтеги маанилүү нерселердин негизинде жаралган улуттун маданиятын чагылдырган объект болуп эсептелет.

Ал эми, алтай жана корей тилдериндеги улуттук оюн аталыштары аркылуу эки элдин ортосунда кандай типологиялык окшоштуктар, маданий жалпылыктар же айырмачылыктар бар экендигин салыштырууга болот.

Алтай теориясын изилдеп аныктап чыккан окумуштуулар Г.Рамстедт жана Н.Поппе корей тилинин алтай тил тайпасына кирээрин белгилешкен. Бирок, бүгүнкү күндө алтай тил тайпасына кайсы тилдердин кирээри так далилдер менен аныкталып, тактала элек. Алтай тил тобуна кирген тилдердин ичинен эң эле талкуу жараткан бул – япон жана корей тилдери. Бүгүнкү күнгө чейин бул тилдердин келип чыгуу булагын изилдеген окумуштуулар жок десек болот. Кореяда бир топ окумуштуулар алтай тил гипотезасы аныкталып чыккан теориядай студенттерге окутулуп жаткандыгына сын айтып келишет.

Кайсы бир улуттун эне тилин изилдөө элдин рухун көтөрүүдө абдан маанилүү иш болуп саналат. Корей жана түрк элдеринин байыркы мезгилдерден бери тыгыз байланышта болуп келгендиги тарыхта белгилүү. Ушундан улам тилге жана маданиятка таасир берген факторлорду анализдөө аркылуу кандай байланыштар жана жакындыктар бар экендигин изилдөөгө болот. Теманы ачып берген негизги маселе болуп алтай тилдери тобунун ичиндеги корей тилинин абалын жана ээлеген ордун, байыртадан бери ойнолуп

келе жаткан улуттук оюндарга байланышкан сөздөргө жана оюндардын типологиялык окшоштуктарына өзгөчө басым жасоо аркылуу, алтай тилдери менен корей тилинин өз ара байланышын ачып берүү саналат. Адамдын дүйнөнү таанып билүүсүндөгү жана ой-пикирин жеткирүүсүндөгү негизги куралы болуп - тили эсептелинет. Тилдин маанисине көңүл бурган бир катар изилдөөчүлөр тарабынан тектеш жана тектеш эмес тилдер салыштырылып аныкталып келе жатат. Илимий иштин негизги максаты тил изилдөөлөрүнө зор салым кошкон илимпоздордун жетишкендиктеринен пайдалануу аркылуу, тилдин пайда болуусунун эң негизги максатынан келип чыккан улуттук оюн аталыштарын изилдөө аркылуу алтай тилдери менен корей тилдеринин ортосундагы байланыштарды аныктоо болуп саналат. Жазылып жаткан иш алтай тил тобун изилдеген окумуштуулардын ой-пикирине салым кошуп, улуттук оюн аталыштары аркылуу корей тилинин келип чыгуу булагына жакындап, кандайдыр бир окшоштуктарды же айырмачылыктарды тастыктоодо пайдалуу болооруна ишенебиз. Мындан тышкары коюлган максаттарыбызды ишке ашырсак, илимий ишибиз түрк тилин билбей туруп алтай тилдери менен корей тилинин ортосундагы окшоштуктарды же айырмачылыктарды изилдеп, талкуу жараткан окумуштуулардын көз карашынын булагы болуп бере алат деген ишенимдебиз. Илимий иште алтай тилдери тобуна кирген түрк, кыргыз жана корей тилдериндеги байыркы заманда колдонулган улуттук оюн аталыштары талдоого алынат. Толук түрдө алтай тили менен корей тилинин байланышын ачып берет дегенден алыспыз, себеби азыркы учурда сакталып калган улуттук оюндар ар кайсы улуттар менен болгон өз ара байланыштардын натыйжасында өзгөрүүгө дуушар болгон. Тилекке каршы бул маселеге байланыштуу сөздөр тууралуу жазылган эмгектер аз кездешет.

Аталган тема тил гана эмес, тарых жана маданият багытынан да атайын изилдөө объектиси катары колго алынышы керек деп эсептейбиз.

Алтай тил тайпасынын корей тили жөнүндө (Орхон-Энесай, тарых булагынан)

Түрк тилдүү элдердин тарыхындагы эң маанилүү мурастардын бири Орхон-Энесай жазма эстелиги болуп саналат. Аталган эстелик түрк тилдүү элдердин жазуу маданияты болгондугун гана көрсөтпөстөн, ошол эле учурда алардын байыркы мезгилде маданияты кандай болгондугун, тарыхын жана башка элдер менен болгон алакаларын да чагылдырып турат. Айрым изилдөөчүлөр көчмөн элдерди байыркы мезгилдерде эч кандай жазуу маданияты болбогон, тынымсыз согушуп турган элдер деген көз карашын билдиришкен. Орхон-Энесай жазма маданияты дал ушундай көз карашка каршы далил катары көрсөтүлгөн эстелик болуп саналат. Күлтегиндин жана Билге Кагандын жазма эстелигинде корей эли тууралуу маалыматтар кездешет. Күлтегин жазуусунун чыгыш жагынан 4-8 саптарында, Билге Каган жазуусунун чыгыш жагынан 5-8 саптарында кездешкен “Böklī” деген элдин байыркы мезгилде “Гогурё” деген эл болгондугун окумуштуулар айтып келишкен. “Гогурё” эли Бумын Кагандын жана Истеми Кагандын өлүм зыйнатына катышкан [12, 2004:239-240]. Түрк элдеринин жазма эстелигин которууга аракет жасаган В. Радлов жана Вильгельм Томсен, “Böklī” сөзүн “чыгышта жашаган эл” деп которгон [11, 11-18-б]. Аталган окумуштуулардан кийин биринчилерден болуп “Böklī” сөзүн “Гогурё” эли деп которгон жапон окумуштуусу, “Böklī” сөзү менен “Гогурё” сөзүнүн ортосундагы тыбыштык айырмачылыктарга көңүл буруп далилдеген. Жапон тарых китебинен (日本書紀) алынган маалымат боюнча байыркы мезгилде азыркы Корея аймагында жашаган “Бекже” эли “Гогурё” элдерин “Мек эли”

деп атаган. Ошону менен бирге эски түрк тилдеринде “B > M” которуу эрежесине ылайык “Böklī” сөзүнүн “Bö(k) > Miak” уңгусу, “-li” мүчөсү болсо “эл” маанисин билдиргендиктен “Мек эли” боло алат деген пикирди жактаган [13, 241-б]. Жазууда көрсөтүлгөндөй түрк элдери менен корей элдери байыркы замандан бери жакын ымалада болуп келгендигин жапон жана корей окумуштуулары далилдешкен. Түрк жана Гогурё элдери Тан династиясына каршы биримдик түзүшкөн. Гогурё эли түрктөргө, түрктөр гогурё элине элчилерди жөнөтүп турушкан. 구당서 (舊唐書) деген Тан династиясынын тарых китебин караганда, көктүрктөрдүн экинчи ханы болгон Капаган Кагандын күйөө баласы Гогурё элинде “Макрижи”¹ катары кызмат кылгандыгы тарыхый булакта эскерилген [13, 244-б]. Өзбекстандын Самарканд шаарынын четиндеги Афрасиаб шаар чалдыбарынын дубалынан корейлерге окшогон адамдардын сүрөттөрү табылган. Бул сүрөттөр болжол менен араптар Борбордук Азияны басып алган VII кылымдарга туура келет.

Афрасиаб дубал сүрөтүндө, VII кылымда Самарканд аймагын башкарган Вахарман хандын сарайына конок катары келген өкүлдөр чагылдырылган. Сүрөттө чагылдырылган адамдардын Гогурёден келгендигин жактаган окумуштуулардын пикири азыркы учурга чейин колдоого алынып келет. Эмне себептен гогурё эли деп айтылгандыгы так айтылган. Сүрөттөгү эки кишинин чачы кара жана жүздөрү күрөң түс менен берилген.

Сүрөттөгү кишилердин көрүнүшү монголоиддик расадагы адамдарга окшош экендиги байкалып турат. Түйүлгөн чачтын үстүнөн кийилген ошол мезгилдеги Гогурё элдеринин салтуу баш кийими жана куштун жүнү тагылгандыгы көрүнүп турат. Кийимдерине көңүл бурсак, тизени жаап турган күрөң түстүү кийим

белинен кемер менен курчалган. Белинде кылычтары байланып, башы учтуу бут кийим кийгендигин көрө алабыз. Мындай өзгөчөлүктө кийинүү стилин кытай жана корей элдеринин тарыхынан кездештире алабыз.

Аталган өзгөчөлүктөрдүн ичинен эң маанилүүсү куштун жүнү болуп саналат. Мындай куш жүнүн тагып алуу “жоугуан” деп аталган. Кореядагы Гогурё күмбөздөрүндөгү сүрөттөрдө кудум жогорудагыга окшош кейиптеги адамдардын сүрөттөрүн көрүүгө болот. Вахарман ханынын Гогурёнун өкүлдөрүн кабыл алышынын себеби, “Тан” династиясына каршы мамиле түзүү болгон деген көз караштар айтылып келет [13, 245-246-б].

Жыйынтыктап айтканда, жогоруда да белгиленгендей түрк элдери менен корей элинин ортосунда тыгыз байланыштардын болгондугу тарых булактарынан көрүнүп турат. Ушунун негизинде тил жана маданият жактан да бир катар окшоштуктар же жалпылыктар болушу мүмкүн деп айтууга болот.

Азыркы учурдагы улуттук оюндун маселеси

Азыркы мезгилде оюн деген сөзгө анча маани бербей, оюнду пайдасыз деп ойлогондор да жок эмес. Байыртадан бери ойнолуп, сакталып келе жаткан улуттук оюндардын ичинде улуттун руху, маданияты, турмуш-тиричилиги, ата-бабаларынын насыяты камтылган. Дүйнөдөгү ар түрдүү улуттар бири-бири менен тилден мурда маданий кызыгуудан улам байланыш түзө башташкан. Корей жана түрк элдеринин байланышында да алгач маданият тааныштырылып, ал тилге жана элдин турмуш-тиричилигине таасир эткен деп айтууга болот.

Бүгүнкү күнгө чейин Кореяда улуттук оюндар тууралуу бир катар изилдөөчүлөр тарабынан илимий макалалар жарыяланган. Басылган макалаларда жөн гана оюн тууралуу түшүнүк берилбестен, улуттук оюндардын

¹ Бүгүнкү күн менен салыштырганда премьер-министр кызматына туура келет.

балдардын билим алуусуна тийгизген таасири тууралуу маселелер каралган. Деген менен бүгүнкү күнгө чейин келип жеткен оюндардан башка дагы кандай оюн түрлөрү бар, алар кандайча сакталып калган, же өзгөрүүгө дуушар болгон, кайсы оюндарга алмаштырылган сыяктуу суроолорго жооп издөө аракеттери боло элек.

Ошол себептен улуттук оюндарга так аныктама берүүдө кыйынчылыктар келип чыгат. Улуттук оюндар темасын изилдөөдө изилдөөнүн чектерин тактап алуу керек. Биринчиден, кайсы мезгилден бери ойнолуп келе жаткан оюндарды улуттук оюндар деп айтууга болобу? Экинчиден, балдар оюндары дагы улуттук оюндардын катарына киреби? Үчүнчүдөн, улуттук оюндар, оюнду ойногон адамдардын деңгээлине жараша (ак сөөктөр же жөнөкөйлөр) айырмаланышы керекпи? Төртүнчүдөн, кичинекей аймактарда саналуу адамдар тарабынан ойнолгон оюндар дагы улуттук оюн болуп эсептелеби? Бешинчиден, көчмөн элдердин (анын ичинде корейлер да) теңирчилик ишенимине ылайык жасаган жөрөлгөлөрүн да улуттук оюн деп айтууга болобу, же элдин улуттук өзгөчөлүгү деп айтуу керекпи? Ушул өңдүү суроолорго али жооп бериле элек [10, 6-9-б].

Иште жалпысынан 300-гө жакын улуттук оюн изилдөөгө алынды. Анын ичинен 13 оюн ойнолушу, ыкмалары жана аталышы боюнча төмөндөгүдөй талдоого алынды:

1. 공기놀이 (Гоңги(供碁)нолй) / Беш таш (Топ таш) / Beş Taş

► Кыргыз тили: беш (сан атооч) таш (зат атооч)

► Түрк тили: Beş (сан атооч) Taş (зат атооч)

► Корей тили: 공기(供碁) (гоңги: таш, зат атооч) 놀- (нол-: Ойно-, этиш) + -0| (-и, кыймыл атооч мүчөсү)

2. 고누놀이(Гонунолй) / Бөрү таш

► Кыргыз тили: бөрү (зат атооч) таш (зат атооч)

► Корей тили: 고누 (гону: бугу, зат атооч) 놀- (нол-: Ойно-, этиш) + -0| (-и,

кыймыл атооч мүчөсү)

3. 가락지 찾기놀이 (Гаракжи чатгинолй) / шакек жашырмай

► Кыргыз тили: Шакек(зат атооч) жашыр- (этиш) + -май (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тили: 가락지 (гаракжи: шакек, зат атооч) 찾- (чат-: изде-, этиш) + -0| (-и, кыймыл атооч мүчөсү)

4. 마사히 (Масахи) / жамбы атуу

► Кыргыз тили: Жамбы (зат атооч) ат- (этиш) + -май (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тили: 승마 (сыңма: атка минүү, кыймыл атооч) 활 (хоал: жаа, зат атооч) 쏘- (ссо-: тарт-(жаа-), этиш) + -기 (-ги, кыймыл атооч мүчөсү)

5. 동전 줍기 (Доңжон жупги) / Тыйын эңмей

► Кыргыз тили: Тыйын (зат атооч) эң- (этиш) + -мей (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тили: 동전 (доңжон: тыйын, зат атооч) 줍- (жуп-: эң-, этиш) + -기 (-ги, кыймыл атооч мүчөсү)

6. 꽃 찾기놀이 (Гот чатгинолй) / Ак терек, көк терек

► Кыргыз тили: ак (сын атооч) терек (зат атооч), көк (сын атооч) терек (зат атооч)

► Корей тили: 꽃 (ггот: гүл, зат атооч) 찾(чат-: изде-, этиш) + -0| (-и, кыймыл атооч мүчөсү) 놀- (нол-: ойно-, этиш) + -0| (-и, кыймыл атооч мүчө)

7. 그네뛰기 (Гынеддиги) / селкинчек

► Кыргыз тили: Селкинчек (зат атооч)

► Корей тили: 그네 (гыне: селкинчек, зат атооч) 뛰- (дди-: чурка- / секир-, этиш) + -기 (-ги, кыймыл атооч мүчөсү)

8. 줄 다리기 (Жул дариги) / Аркан тартмай / Halat Çekme

► Кыргыз тили: аркан (зат атооч) тарт- (этиш) + -май (кыймыл атооч мүчө)

► Түрк тили: Halat (зат атооч) Çek- (этиш) + -me (кыймыл атооч мүчө)

► Корей тили: 줄 (жул: жип, зат атооч) 다루- (дару-: мелдеш-, этиш) + -기 (-ги, кыймыл атооч мүчөсү)

9. 활 쏘기 (Хоал ссоги) / жаа тартмай / Okçuluk

► Кыргыз тили: жаа (зат атооч) тарт- (этиш) + -май (кыймыл атооч мүчөсү)

► Түрк тили: Ok (зат атооч) + -cı (кыймыл атооч мүчөсү) + -luk (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тилинде: 활 (хоал: жаа, зат атооч) 쓰- (ссо-: тарт- / ат-, этиш) + -기 (-ги, кыймыл атооч мүчөсү)

10. 수건 돌리기 (찾기) (Сугон долиги (чатги)) / Жоолук таштамай

► Кыргыз тилинде: жоолук (зат атооч) ташта- (этиш) + -май (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тилинде: 수건 (сугон: жоолук, зат атооч) 돌리- (доли-: айландыр-, этиш) + -기 (-ги, кыймыл атооч мүчөсү)

11. 비석치기 (Бисокчиги) / Таш ыргытмай

► Кыргыз тили: таш (зат атооч) ыргыт- (этиш) + -май (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тили: 비석 (бисок: учкан таш / зат атооч) 치- (чи-: ур- / чап-, этиш) + -기 (-Ги / кыймыл атооч мүчөсү)

12. 씨름 (Ссирым) / күрөш / Güreş

► Кыргыз тили: күр- (этиш) + -(ө)ш (кыймыл атооч мүчөсү)

► Түрк тили: Gür- (этиш) + -eş (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тилинде: 씨름- (Ссирун-: күрөшүү / этиш) + -ㅁ (-М / кыймыл атооч мүчөсү) = 씨름 (Ссирум) > 씨름 (Ссирым)

13. 매 사냥 (Ме санян) / Куш салуу

► Кыргыз тили: куш (зат атооч) сал- (этиш) + -уу (кыймыл атооч мүчөсү)

► Корей тили: 매 (Ме: шумкар, зат атооч) 사냥 (Санян: мергенчилик, зат атооч)

Көптөгөн оюн аталыштарында -май, -мей, -мой, -мөй мүчөсү кыймыл атоочтор колдонулат. Бул кыймыл атоочтор адат же салт болгон кыймыл-аракеттин аталышын туюндурат (Абдувалиев, 2008:220). Корей тилинде дагы “-n (-ㄴ), -m (-ㅁ), -r (-ㄹ)” мүчөлөү кыймыл атоочторду билдирет. Кыймыл атооч, грамматикалык жактан алтай тилдери менен корей тилинин байланышын дагы бир ирет тастыктап турат.

Бул багытта чоң салым кошкон окумуштуулардын бири Г.Рамстедт болуп саналат.

Корутунду

Тил адамды адам кылган курал болуп эсептелет. Адамдардын бири-бири менен байланыш түзүп, түрдүү элдердин бир-бири менен алака түзүүсүнө өбөлгө түзгөн каражат болгон. Тилдин негизинде экономикалык иш-аракеттер, коомдук жааматтардын өз ара кызматташуусу, маданий жашоо, саясий турмуш ж.б. өнүккөн. Ата-бабалардан бери сакталып келе жаткан тилди, чыгармачылыктарды же жазма эстеликтерди, тилдик мурастарды изилдөө элдин ким экендигин билдирип, тамырын тастыктайт. Азыркы учурларда маданий иш-чаралар аркылуу коомчулукка кайсы бир улутту тааныштыруу активдүү боло баштады. Окумуштуулардын берген ырастамасы менен жаңы өнөр-жай теориясы “төртүнчү төңкөрүш” деп аталып калды. Интернет булактары аркылуу маалымат алмашуу адамзаттын жашоосуна тереңирээк сүңгүп кирди. Б.а. жердин чеги мааниге ээ болбой калды. Тилге салыштырмалуу маданий өзгөчөлүктөр дүйнө элин кызыктырган объектке айланды. Кайсы бир элдин тилин, маданиятын үйрөнүү үчүн ошол мамлекетке барып олтурбай эле, Интернет аркылуу үйрөнүп алуу мүмкүнчүлүгү пайда болду.

Маданияттын ар түрдүү багыттары бар. Алардын ичинде оюндар өзгөчө орунда турат. Адамдар уруулук түзүлүштө жашаган мезгилде тамак-аштарды даярдоо үчүн азык-заттарды жыйноо ж.б. чарбалык жумуштарды аткарууну жеңилдетүүгө болгон зарылчылыктын натыйжасында оюндар ойлонуп табылган. Алардын айрымдары бүгүнкү күнгө чейин өзгөртүлбөй ойнолуп келе жатат. Оюн, адамзаттын эң негизги каалоолорунун жана турмуш-тиричилигиндеги маанилүү нерселеринин негизинде жаралган, улуттун маданиятын чагылдырган объект катары эсептелет.

Алтай тил тайпасына кирген корей эли менен түрк элдеринин ортосундагы байла-

ныштарды улуттук оюн боюнча изилдеп көрдүк. Тил жана маданият - элдин турмушка болгон көз карашын жана башынан өткөргөн окуяларын чагылдырган материал болуп саналат. Ушунун негизинде маданий жана тилдик өзгөчөлүктөр жагынан элдердин бири-бири менен болгон байланыштарында эмне окшоштуктар же айырмачылыктар бар экендигин изилдеп көрүүгө болот.

Алтай тил теориясы көптөгөн изилдөөчүлөр тарабынан изилденип келе жатат. Адегенде Г.Рамстедт, Н.Поппе сыяктуу тил окумуштуулары Азия тилдерине кызыгып, XIX кылымдан тартып изилдөөгө киришкен. Андан көп жылдан кийин корей окумуштуулары алардын тилдик жетишкендиктеринин негизинде изилдөөлөрдү баштаган. Бирок, азыркы учурда корей тили шексиз алтай тил тайпасына кирет деген далилдер жок жана бул маселе корей илим чөйрөсүндө талкууланып жаткан мезгил. Тилдик материалдарга таянуу менен, алтай тил тайпасына кирген монгол, манчжур-туңгус, түрк, жапон тилдери менен бир катар жалпылыктары бар болсо да толугу менен алтай тил тобуна кирбейт деген жаңы теориясын ырастаган окумуштуулар да аз эмес. Мисалы, тил колдонулган аймактар жана байыркы мезгилдеги каганаттардын учурунда жазылган тарых булактарына таянып, монгол, манчжур, корей тилинин бир тобуна кирет “동북아시아어족 (North-East Asia language family)” деген жаңы теорияны жактаган окумуштуулар да бар [15, 264-6].

Жогоруда айтылган көз караштарда, көбүнчө тилдик материалдарга гана көңүл бурулган. Жалаң гана тилдик багыттан эмес, тарых, маданият жана элдик өзгөчөлүктөрдү камтыган изилдөөлөргө зарылдык жаралгандыгы сезилип, тилдик жана маданий багыттан изилдөөгө алдык. Ар бир элдин өзүнө таандык улуттук оюндары бар. Булар тууралуу жазма булактарда маалыматтар өтө аз кездешет. Көбүнчө маалыматтар оозеки түрдө сакталгандыктан

көптөгөн оюндардын келип чыгышы же аталышы белгисиз. Аймактарга жана диалектиге жараша айырмачылыктардын болушу, ата-бабалардын калтырган мурастары кийинки муундар тарабынан толугу менен өздөштүрүлө албайт. Ошол себептен улуттук оюндардын түрлөрүн чектеп алуу зарылчылыгы керек болду. Улуттук оюндар тууралуу жазылган бир катар китептер бар. Алардын ичинен кенен жана толук маалыматтарды камтыган китептер пайдаланылды. Китептерден жазылган корей оюндардын саны 336ны түзүп, корей китебинде 221 оюндарынын мааниси китепте ачылып берилген.

Ар бир китептеги оюндар тууралуу маалыматтар бири-бири менен салыштырылып, окшоштуктарына жараша бир канча топторго бөлүштүрүлдү. Биринчи оюндун түрлөрү түрмөктөштүрүлүп, экинчи баскычта оюндун түшүндүрмөсү, оюндун ойнолушу жана оюндун аталышы боюнча маалыматтар берилди.

Жалпы 300 улуттук оюндун ичинен 13 оюнга гана анализге алынгандыгынын себеби, оюндун аталышына гана эмес, оюндун келип чыгышына, максатына, ойнолушуна жана эрежелерине маани берилип, тандалып алынды. Анализге алынган оюндардан тышкары морфологиялык жактан окшош көптөгөн оюндар бар. Бирок бул жерде макала көлөмүнө коюлган чектөөдөн улам анализдин баарын жазууга мүмкүн болгон жок. Андыктан маданият менен тилди айкалыштырып, салыштырган лингвомаданият багытынан дагы изилдөөгө зарылчылык бар. Илимий иш азыркы учурда талкууга алынып жаткан корей тилинин алтай тил тайпасына таандыгы тууралуу маселени толугу менен чечпейт. Бирок буга чейинки алтай тил теориясына зор салым кошкон окумуштуулардын эмгектеринен пайдалануу менен маданият багытына да көңүл бурулса маанилүү жыйынтыктарга жетишүү толук мүмкүн. Андыктан бир гана тилдик багыттан эмес маданий өңүттөн да маселеге көз чаптыруу зарыл.

Адабияттар

1. П Дүйнөлүк көчмөндөр оюндары жөнүндө Жобо. - Чолпон-Ата, 2016. - 14-б.
2. Абдуллаев, М. Улуттук оюндар. / М.Абдуллаев, М.Кийизбаев, Ч.Акматов. - Бишкек, 2011. - 362-б.
3. Адамалиев, К.А. Этнические игры кыргызов / К.А.Адамалиев, М.К.Саралаев, О.С.Логвиненко, Т.Н.Шевченко. - Бишкек, 2011. - 313-б.
4. Акматалиев, А.А., Байгазиев С.О., Жайнакова А.Ж., Садыков Т., Маразыков Т., Анапияев А., (2013), “Манас” эпосу кыргыз элинин улуттук спорт оюндарынын түрлөрүнүн жылнаамасы, 64-б.
5. Мокеев, А. Түрк элдеринин салттуу спорттук оюндары. / А. Мокеев, Ф.Унан, О. Каратаев, О.Йорулмаз, Ж. Буйар. Бишкек, (2015), 272-б.
6. Токторбаев, Саты., (1991), Өспүрүмдөр оюндары, Бишкек, 267-б.
7. 김광연, (2006), 민속놀이, 대원사, 143.
8. 김방한, (1978), 한국어의 알타이어적 요소, 한글 161호, pp 511-535.
9. 김병호, (2013), 오르혼 옛 튀르크語 비문과 한반도인의 옛 이름 - 췌 테긴 碑와 빌게 카간 碑에 나타나는 ‘Bökli’ 해석, 동북아역사논총 42호, pp 7-45.
10. 우덕찬, (2004), 6-7세기 고구려와 중앙아시아 교섭에 관한 연구, 한국중동학회 논총 제24-2호, 237-252.
11. 장장식, 박진태, (2002), 한•몽 ‘고누’놀이 비교 연구, 비교민속학 22호, 67-89.
12. 최기호, (2004), 한국어 계통과 형성의 문제점, 몽골학 16권, pp 241-266.